

ПУЛ МАБЛАҒЛАРИ ТАЪРИФИ ВА ТАСНИФИНИ ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАР АСОСИДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Эшонқулов Акмал

Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти
<https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0003-1826-6715>

Аннотация. Ушбу мақолада пул маблағлари ва эквивалентларини тан олиш, таърифини халқаро стандартларга мувофиқлаштиришдаги долзарб муаммолар қайд қилинган. Пул маблағлари бўйича муаллифлик таърифи ишлаб чиқилди. Хорижий тажрибалардан келиб чиқиб пул маблағлари ва пул эквивалентлари таркибини такомиллаштириш бўйича таклифлар ишлаб чиқилди. Бугунги кунда пул маблағлари ҳисобини такомиллаштиришнинг асосий йўналишлари таклиф этилди.

Калитли сўзлар: пул маблағлари, пул эквивалентлари, операцион фаолият, инвестициявий фаолият, молиявий фаолият, кичик касса

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОПРЕДЕЛЕНИЯ И КЛАССИФИКАЦИИ ДЕНЕГ В СООТВЕТСТВИИ С МЕЖДУНАРОДНЫМИ СТАНДАРТАМИ

Эшанкулов Акмаль

Самаркандский институт экономики и сервиса

Аннотация. В данной статье отмечены современные проблемы признания денежных средств и их эквивалентов, их определения в соответствии с международными стандартами. Разработано авторское определение денежных средств. На основе зарубежного опыта разработаны предложения по совершенствованию состава денежных средств и их эквивалентов. Предложены основные направления совершенствования учета денежных средств.

Ключевые слова: денежные средства, их эквиваленты, операционная деятельность, инвестиционная деятельность, финансовая деятельность, мелкая касса.

IMPROVING THE DEFINITION AND CLASSIFICATION OF CASH ASSETS IN ACCORDANCE WITH INTERNATIONAL STANDARDS

Eshankulov Akmal

Samarkand Institute of Economics and Service

***Abstract.** In this article, the current problems in the recognition of cash assets and equivalents, their definition in accordance with international standards are noted. An author's definition of funds has been developed. On the basis of foreign experiences, proposals were developed to improve the composition of cash and cash equivalents. Today, the main directions for improving the cash account were proposed.*

***Key words:** cash, cash equivalents, operational activity, investment activity, financial activity, petty cash*

Кириш.

Пул маблағлари корхонанинг асосий капитали, уни ҳаракталантирувчи маблағи, мажбуриятларини тўлаш воситаси ҳамда ўта тез ликвидли актив ҳисобланади. Пул ва унинг функциялари иқтисодчи олимлар томонидан бозор иқтисодиётининг асосий тамойили ҳамда инструменти сифатида талқин қилинган, унинг таърифи ишлаб чиқилган. Пулнинг жамиятдаги функциялари талқин қилинган.

Бугунги кунда иқтисодиётнинг глобаллашуви шароитида пулнинг аҳамияти, унинг қиймат ўлчови ва тўлов воситаси сифатидаги функциялари янгича мазмун кашф этмоқда. Жаҳон иқтисодиёти глобаллашуви шароитида пул маблағларига янада кўпроқ эҳтиёж сезилмоқда.

Пул-кредит сиёсатининг асосий йўналишларида қайд қилинганидек, “Халқаро валюта жамғармасининг прогнозларига кўра, жаҳон иқтисодиёти 2021 йилда 5,9 фоизга, 2022 йилда 4,9 фоизга, 2023-2024 йилларда эса 3,5 фоиз атрофида ўсиши кутилмоқда.”¹

Президент Ш.М.Мирзиёев (2018) “Узоқ йиллардан бери иқтисодиёт тармоқларида пул оқимлари самарасиз бошқарилганлиги ва номутаносиб тақсимлангани оқибатида қарздорлик ҳолатлари кўпайиб кетганлиги” ни қайд этган. Ушбу ҳолатлар асосий ҳаракталантирувчи субъектлари ҳисобланган корхоналар ва ташкилотларда пул маблағларидан самарали фойдаланишни тақозо этади.

Мамлакатимиз иқтисодиётида муҳим масалалардан бири бу хорижий инвестицияларни жалб қилиш масаласидир. Ўзбекистон – 2030 стратегиясида “Мамлакатимизда **250 миллиард** долларлик инвестицияларни ўзлаштириш, жумладан **110 миллиард** доллар хорижий инвестициялар ва **30 миллиард** доллар давлат-хусусий шериклик доирасидаги инвестицияларни жалб қилиш” вазифасининг қўйилиши ҳам инвесторларга молиявий ҳисоботларда сифатли ҳамда ҳаққоний ахборотларни тақдим этишни талаб этади. Инвесторни қизиқтирадиган энг муҳим масалалардан бири бу соф фойда ва унинг тақсимланиши ҳисобланади. Инвесторлар соф фойда билан пул маблағлари ҳаракати ўртасидаги боғлиқликни очиклаш ҳамда пул маблағларидан корхона қайси мақсадларда фойдаланганлиги тўғрисидаги

¹ Пул-кредит сиёсатининг 2022 йил ва 2023-2024 йиллар даврига мўлжалланган асосий йўналишлари https://cbu.uz/upload/medialibrary/12a/Pul_kredit-siyesatining-2022_2024-yillar-uchun-asosiy-ynalishlari_Publikatsiya-uchun.pdf

ахборотларни талаб этади. Бу ўз навбатида пул маблағлари ҳисобини халқаро стандартлар асосида такомиллаштириш заруриятини келтириб чиқаради.

1-расм. Молиявий активларнинг таркиби (Б.Боронов,2020).

Ушбу расмдан кўриниб турибдики, пул маблағлари молиявий активнинг энг асосий элементи ҳисобланади. Шу боис, муаллифнинг пул маблағлари бухгалтерия балансида молиявий активлар бўлимини очиш ва унда акс эттириш борасидаги таклифларига қўшилаемиз. Молиявий активлар, жумладан пул маблағлари жорий активлар тақрибига киради.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси.

Жорий активлар таркибида муҳим моддалардан бири пул маблағлари ҳисобланади. Халқаро стандартларда жорий активларнинг учта тури кўрсатилган. *Биринчисига*, бизнес субъектининг нормал операцион цикли давомида олинган ва истеъмол қилинган айланма капиталнинг бир қисми киритилган. *Иккинчисига*, операцион актив ҳисобланмаган, балки савдо ва инвестицион мақсадларда қўлланилиб, ҳисобот санасидан 12 ой давомида сотишга мўлжалланган маблағлар қайд қилинган. *Учинчи* турига пул маблағлари ва уларнинг эквивалентлари, қайсики фойдаланишда тўсиқларга эга бўлмаган маблағлар киритилган.

Пул маблағлари ҳам жорий маблағларда катта ҳиссани ташкил этадиган тезкор ликвидли актив ҳисобланади ва бутун бизнесни ҳаракатлантирувчи восита сифатида майдонга чиқади. Ҳозирги кунда пул маблағларининг ҳолати ва ҳаракатига доир сифатли ҳамда объектив ахборотларни шакллантиришда уларнинг ҳисоби ва ҳисоботини бухгалтерия ҳисоби миллий ва халқаро стандартлари талабларига мувофиқлаштириш муҳим аҳамият касб этади. Пул маблағлари ҳисобининг асосий масалалари бўлиб бўлиб пул маблағлари тавсифи, таркиби, ҳисобга олиш усуллари ва ҳисоботи бўлиб ҳисобланади.

9-сон БХМС “Пул оқими тўғрисидаги ҳисобот” миллий стандартда пул маблағлари, пул эквивалентлари ва пул оқимлари тушунчаларига қуйидагича таъриф берилган:

“Пул маблағлари - кассадаги нақд пул ва талаб қилиб олинадиган депозитлар, шунингдек банкнинг ҳисоб-китоб, валюта ва бошқа счётларидаги маблағлар. Пул эквивалентлари - маълум пул маблағига тез ва осон алмаштириладиган ҳамда қийматидаги ўзгаришлар туфайли унча кўп бўлган қисқа муддатли, юқори ликвидли инвестициялар (молиявий қўйилмалар). Пул оқимлари — пул маблағлари ҳамда улар эквивалентларининг оқими (тушуми) ва чиқими (сарфланиши, чиқиши)дан иборат.”

Стандартда қуйидаги атамаларга таъриф берилган (7-сон МҲХС. 6§):

Пул маблағлари – бу компаниянинг кассаси ва жорий счётларидаги пулларида ташкил топади.

Пул маблағлари эквиваленти – қисқа муддатли, пул маблағларининг олдиндан маълум бўлган суммасига тез айланадиган ва қиймати ўзгариши салмоқли бўлмаган рискка тортиладаиган тез ликвидли қўйилмалардир.

Молиявий ҳисоб 1 ўқув қўлланмасида (2005) “Пул маблағлари фақат шундай номдагиларни қамраб оладики, қайсики ундан мажбуриятларни зудлик билан сўндириш учун фойдаланиши мумкин бўлади. Пул маблағлари молия муассасаларида жорий счётлардаги қолдиқларни, нақд купьюраларни, монета, валюта, кичик кассалардаги нақд суммалар ва молия муассасалари томонидан зудлик билан амалга ошириладиган депозитлар ва чегириб олишлар учун қабул қилинадиган корхонанинг кассасига узатиланидан аниқ бўлган пул ҳужжатлари киради.”

Юқоридаги таърифларни тадқиқ қилиш асосида хулоса қилиш мумкинки, пул маблағларига берилган ягона таъриф мавжуд эмас. Барча таърифларда пул маблағлари деганда кассада ва банкдаги депозит счётлардаги пуллар тушунилиши таъкидланган. Айрим таърифларда унинг энг муҳим хусусиятлари фойдаланишда ҳеч қандай тўсиққа эга эмаслиги, тез ликвидли актив эканлиги, молиявий активлар такрибига кириши, харид қилинган товарлар, ишлар ва хизматлар учун тўлов воситаси эканлиги таъкидланган. Юқоридаги таърифларда келтирилган ижобий жиҳатларини ҳисобга олиб пул маблағларига қуйидагича таърифни берамиз:

“Пул маблағлари деганда, молиявий актив ҳисобланган ўта тез ликвидли жорий актив бўлиб, харид қилинган товарлар (маҳсулотлар, иш ва хизматлар) ва бошқа мажбуриятлар учун ҳеч қандай тўсиқларсиз тўлов воситасини бажарувчи нақд ва талаб қилиб олинадиган депозит счётлар, шунингдек банкнинг ҳисоб-китоб, валюта ва бошқа счётларидаги пуллар ҳамда депозитсиз инструментлар, жумладан чеклар ва пул ордерларига айтилади.”²

² Тадқиқотлар асосида муаллиф таърифи

21-сон БҲМСда пул маблағларини уларнинг қаерда жойлашишига (банкдаги ҳисоб-рақамлари ёки корхона кассасида) қараб валюта турлари бўйича таснифланган: 1) кассадаги пул маблағлари; 2) ҳисоб-китоб счётидаги пул маблағлари; 3) чет эл валютасидаги счётлардаги пул маблағлари; 4) банкдаги махсус счётлардаги пул маблағлари; 5) пул эквивалентлари; 6) йўлдаги пул маблағлари.

Ушбу фикрлардан кўришиб турибдики, мамлакатимиз олимлари томонидан пул маблағлари, уларнинг эквивалентлари моҳияти ва таркибий қисмлари кўрсатиб берилган. Лекин, уларни классификациялашнинг белгилари ва таркибий қисмлари тўлиқ ишлаб чиқилган, деб бўлмайди.

Халқаро тажрибаларда пул маблағлари ва эквивалентларининг таърифини беришга уринишлар кам. Асосий эътибор уларнинг таркибий қисмларини белгилашга қаратилган. Биз тадқиқот натижалари бўйича чет эл ва мамлакатимиздаги тажрибаларни ўрганиш асосида пул маблағлари ва уларнинг эквивалентларининг амалдаги таснифини маълум бир белгилари бўйича тизимлаштирамиз:

Пул маблағларининг таркибидаги элементлари бўйича: 1) банкдаги депозит счётлардаги қолдиқлар; 2) нақд купюралар ва тангалар; 3) чеклар; 4) пластик карточкалардаги маблағлар; 5) банк драфтлари; 6) пул ордерлари; 7) депозит сертификатлари.

Пул маблағларининг банкда ёки корхонада жойлашганлигига қараб: 1) Корхона бош кассаси (миллий валютадаги касса, чет эл валютасидаги касса); 2) Операцион касса (савдо дўконлари ва бошқа объектлардаги касса); 3) банкдаги ҳисоб-китоб счёти (миллий валютадаги ҳисоб-китоб счёти, чет эл валютасидаги ҳисоб-китоб счёти, махсус счётлардаги пул маблағлари); 4) йўлдаги пул маблағлари (инкассаторлар, кечки касса, алоқа бўлимлари).

Пул маблағларининг мамлакат ичкарисида ёки ташқарисида жойлашганлигига қараб: 1) мамлакат ичкарисидаги пул маблағлари (мамлакат ичидаги касса ва банкдаги ҳисоб-китоб счётлари); 2) Мамлакат ташқарисидаги пул маблағлари (чет элдаги валюта счётлари).

Валюта турига қараб: 1) Ўзбекистон миллий валютасидаги пул маблағлари (банкда ва кассада «сўм»даги пул маблағлари); 2) Чет эл валютасидаги пул маблағлари (хорижий банклардаги пул маблағлари).

Бюджет ташкилотларида ташкил топиш манбаларига қараб: 1) бюджет маблағлари (бюджет маблағлари кассаси, банкдаги бюджет ҳисоб-китоб счёти); 2) бюджетдан ташқари маблағлар (бюджетдан ташқари маблағлар кассаси ва банкдаги бюджетдан ташқари маблағлар ҳисоб-китоб счёти); 3) махсус маблағлар (банкда махсус маблағлар счёти).

Моддий ва номоддийлигига қараб: нақд пуллар ва электрон пуллар. Электрон пуллар – кредит муассаси томонидан чиқарилган, компьютер хотирасида маълумот кўринишида тақдим этилган, ҳам тўлов воситаси, ҳам муомала воситаси вазифасини, шунингдек пулнинг бошқа функцияларини бажарадиган ва барча имкониятларга эга бўлган банкноталаридир.

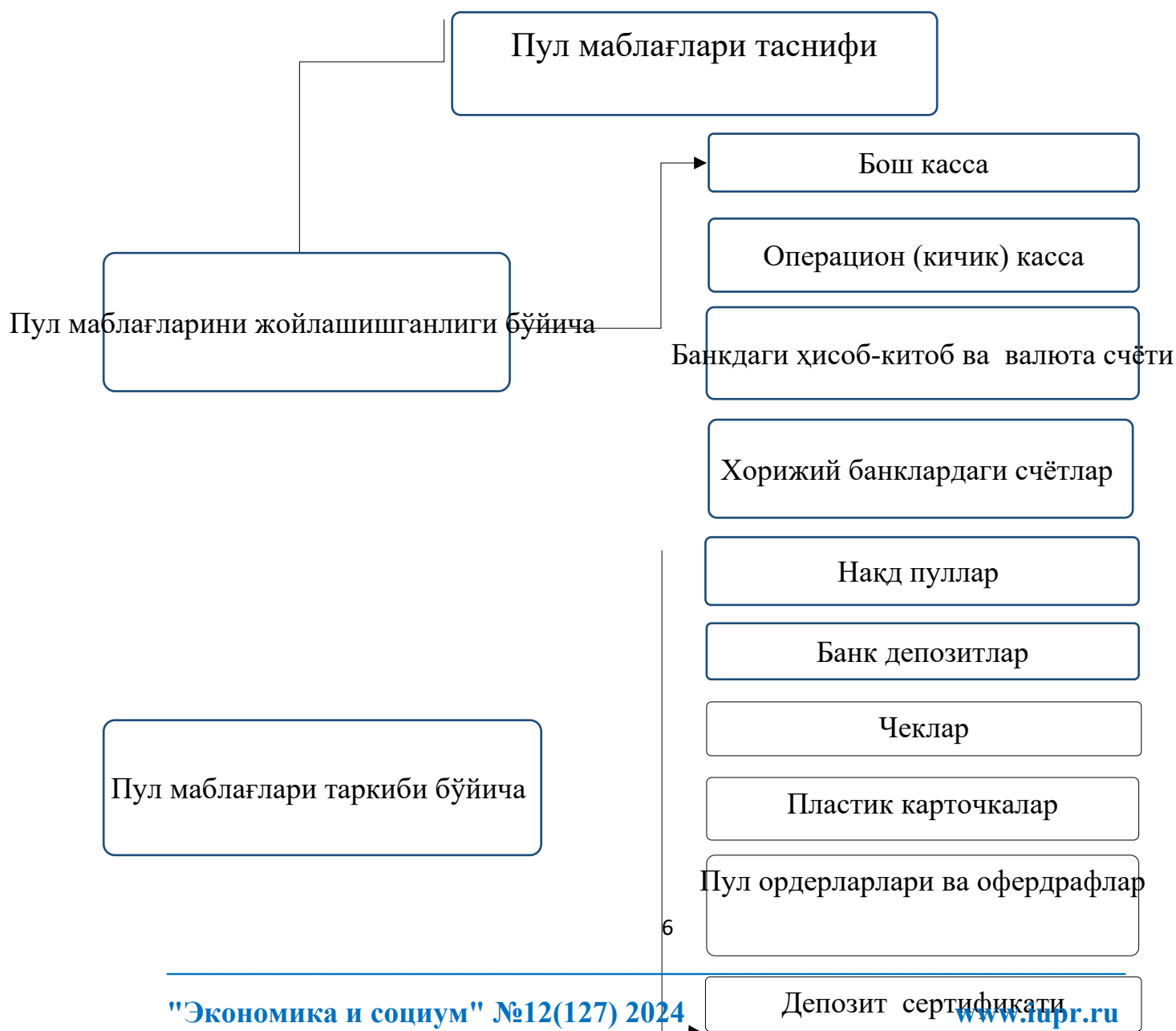
Пул маблағларининг ҳаракати тўғрисидаги ҳисобот пул маблағларининг ҳаракати тўғрисидаги маълумотларни уларнинг операцион, инвестицион ва молиявий фаолияти бўйича классификациялаб тақдим қилади. Халқаро стандартларда (10-17§) ушбу тушунчаларга қуйидагича таъриф келтирилган:

Операцион фаолият – компаниянинг асосий тушум келтирувчи ва инвестицион ва молиявий фаолиятдан ташқари бошқа фаолиятларидир.

Инвестицион фаолият – бу оборотдан ташқари активлар ва пул эквивалентига таллуқли бўлмаган бошқа инвестицияларни харид қилиш ва сотишдир.

Молиявий фаолият – компаниянинг хусусий капитали ва четдан жалб қилинган маблағлари миқдори ва таркибининг ўзгаришига олиб келувчи фаолиятдир.

Операцион фаолиятдан пул маблағларининг ҳаракати кўп жиҳатдан асосан даромад келтирувчи фаолияти билан боғлиқ бўлганлиги сабабли у соф фойда ёки зарарларни аниқлашда иштирок этадиган операцион ва бошқа ходисалари натижаси сифатида юзага келади.

2-расм. Пул маблағлари таснифи³.

Инвестицион фаолиятдан пул маблағлари ҳаракати тўғрисидаги ахборотларни алоҳида очиқлаш муҳим аҳамият касб этади, қайсики у таллуқли харажатларнинг келгуси даромадлар ва пул маблағларининг келиб тушишини таъминлашга мўлжалланган ресурсларни шакллантириш мақсадида амалга ошириш даражасига гувоҳлик беради. Инвестицион фаолиятдан пул маблағларининг ҳаракатига қуйидаги мисолларни келтириш мумкин:

Молиявий фаолиятдан пул маблағларининг ҳаракати тўғрисидаги ахборотларни алоҳида очиқлаш муҳим аҳамият касб этади, қачонки бу ахборотлар компания учун капитал тақдим қиладиган инвесторлардан келгусида пул тушумига нисбатан талабларини прогнозлаштириш учун зарур ҳисобланади.

Халқаро стандартларга мувофиқ операцион, инвестициявий ва молиявий фаолиятдан пул маблағлари оқими таркиби қуйидаги тартибда шакллантирилган (1-жадвал).

1-жадвал

Корхонанинг операцион, инвестицион ва молиявий фаолиятлари пул оқимлари⁴

Пул оқимлари таркиби	
Операцион фаолият	(а) Товарларни сотиш ва хизматлар кўрсатишдан олинган пул тушумлари; (б) ижара тушумлари, гонорар, комиссиялар ва бошқа тушумлар; (с) таъминотчиларга товарлар ва хизматлар учун пул тўловлари; (д) хизматчилар ва улар номидан пул тўловлари; (е) суғурта компаниялари суғурта мукофатлари ва даъволари, бадаллар ва бошқа суғурта рағбатлари сифатиги пул тушумлари ва тўловлари; (ф) фойда солиғи пул тўловлари ва компенсациялари, агарда уларда молиявий ва инвестицион фаолият билан боғлиқлик ўрнатиш мумкин бўлмаган ҳолларда; (г) тижорат ва савдо мақсадларида тузилган контрактлар бўйича пул тушумлари ва тўловлари

³ Тадқиқотлар асосида муаллиф ишланмаси

⁴ 7-сон МХХС “Пул оқимлар тўғрисидаги ҳисобот” стандарти асосида

Инвестицион фаолият	<p>(а) ер, бино ва машина ва асбоб-ускуналар, номоддий активлар ва бошқа узоқ муддатли активлар хариди учун пул тўловлари. Уларга ишланмалар учун капиталлашган харажатлар ҳамда бино, машина ва асбоб-ускуналарни ўзида ишлаб чиқариш билан боғлиқ тўловлар ҳам киради;</p> <p>(б) ер, бино ва машина ва асбоб-ускуналар, номоддий активлар ва бошқа узоқ муддатли активларни сотишдан пул тушумлари;</p> <p>(с) бошқа компанияларнинг ҳиссали ва қарзли инструментлари хариди ва қўшма фаолиятга ҳиссали қатнашиш учун пул тўловлари (пул эквиваленти сифатида кўриб чиқиладиган ушбу инструментлар учун тўловлар ҳамда тижорат ва савдо мақсадлари учун мўлжалланган тўловлардан ташқари);</p> <p>(д) бошқа компанияларнинг ҳиссали ва қарзли инструментлари сотилиши ва қўшма фаолиятга ҳиссали қатнашиш учун пул тушумлари (пул эквиваленти сифатида кўриб чиқиладиган ушбу инструментлар учун тушумлар ҳамда тижорат ва савдо мақсадлари учун мўлжалланган тушумлардан ташқари);</p> <p>(е) бошқа ташкилотларга тақдим қилинган аванс пул тўловлари ва кредитлар (Аванс тўловлари ва молия компаниялари томонидан тақдим қилинадиган кредитларидан ташқари);</p> <p>(ф) бошқа ташкилотларга тақдим қилинган аванслар ва кредитларни қоплаш учун ундирилган пул тушумлари (Аванс тўловлари ва молиявий институтлар тақдим қилган кредитлардан ташқари)</p> <p>(г) муддатли контрактлар, опционлар ва своплар бўйича пул тўловлари, қайсики контрактлар тижорат ва савдо мақсадларида тузилган ҳолатлардан ёки молиявий фаолият сифатида классификацияланадиган тўловлардан ташқари.</p> <p>(ҳ) муддатли контрактлар, опционлар ва своплар бўйича пул тушумлари, қайсики контрактлар тижорат ва савдо мақсадларида тузилган ҳолатлардан ёки молиявий фаолият сифатида классификацияланадиган тушумлардан ташқари</p>
Молиявий фаолият	<p>(а) Акциялар ёки ҳиссали инструментлар эмиссиясидан пул тушумлари;</p> <p>(б) эгаларига компания акциялари хариди ёки қопланилиши учун пул тўловлари;</p> <p>(с) таъминланмаган облигациялари, займлар, векселлар, таъминланган облигациялар, закладкали ва бошқа қисқа муддатли ва узоқ муддатли кредитлар чиқаришдан пул тушумлари;</p> <p>(д) кредит суммалари пул қопланиши; ва</p> <p>(е) молиявий ижара бўйича қарзларни камайтириш учун ижрачиларга пул тўловлари</p>

Пул маблағлари ҳисобини такомиллаштиришнинг асосий йўналишларига қуйидагиларни киритиш мумкин:

Пул маблағларини ва эквивалентларини тан олиш, унинг таркибини белгилаш, идентификациялаш масаласи. Ҳозирги кунда амалиётимизда пул маблағларининг таркиби халқаро стандартларга тўлиқ мувофиқ келмайди. Юқорида такидлаганимиздек, бизнинг амалиётимизда нақд пуллар билан, банкдаги ҳисоб-китоб ва валюта счётларидаги, йўлдаги пул маблағлари тушунилади. Хорижий тажрибаларда нақд ва нақдсиз пул маблағлари деган тушунчалар амал қилмайди. Хорижий компанияларда банк тизимида рақамли технологияларнинг кенг қўлланилиши нақд пулларга бўлган эҳтиёжини кескин камайтирган.

Халқаро амалиётда кенг қўлланилаётган тушунчалар, инструментлар бизнинг амалиётимизда етарли даражада қўлланилмай келинмоқда. Буларга масалан молиявий активлар, ҳиссали инструментлар тушунчаларини киритиш мумкин. Иқтисодий фаолият субъектлари бухгалтерия балансида молиявий активлар тушунчаси киритилмаган. Бундан ташқари юқорида хорижий манбаларда келтирилган чек, пул ордерлари, банк драфтлари ёки банк овердрафтлари тушунчалари ҳам кенг қўлланилмайди. Кичик касса ва пул маблағларини назорат қилиш амалиётида ҳам салмоқли фарқлар мавжуд. Кичик касса амалиётини халқаро стандартларга мувофиқлаштиришимиз керак.

Пул оқимларини идентификация қилишда муаммолар мавжуд. Масалан, пул оқимларининг операцион, молиявий ёки инвестициявий фаолиятга доирлигини идентификация қилишда илғор хорижий тажрибалардан фойдаланиш етарли эмас деб ҳисоблаймиз. Инвестициявий фаолият билан молиявий фаолиятга доир пул оқимларини аниқ идентификация қилиш мезонларининг йўқлиги соҳада маълум амалий муаммоларни юзага келтирмоқда. Жумладан, инвестициявий фаолиятдаги ҳиссали ва қарзли инструментлари, муддатли контрактлар, опционлар ва своплар бўйича пул тўловлари тушунчалари бўйича услубий кўрсатмалар етарли эмас. Худди шунингдек, молиявий фаолиятда акс этириладиган ҳиссали инструментлар эмиссияси, таъминланмаган облигациялари, займлар, векселлар, таъминланган облигациялар, закладкали пул тушумлари тушунчалари маълум очиқлашлар ва тажрибаларни талаб этади.

Пул маблағлари ҳисобида энг муҳим масалалардан бири бу пул оқими ҳақидаги ҳисоботни молиявий ҳолат тўғрисидаги ҳисобот ва фойда ёки зарарлар ҳамда бошқа умумлашган даромадлар тўғрисидаги ҳисобот асосида тузиш услубиётини жорий қилишдир. Ҳозирги кунда амалда амалдаги бухгалтерия баланси ва молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисоботнинг таркиби пул оқимлари ҳақидаги ҳисоботни тузишга имкон бермайди. Ушбу таъкидлаб ўтилган учта ҳисоботнинг бир-бирига трансформациясини таъминлаш лозим деб ҳисоблаймиз.

Қайд этилган йўналишларда тадқиқотларни олиб бориш ва натижаларини амалиётга жорий этиш муҳим аҳамият касб этади.

Хулоса ва таклифлар

Пул маблағлари таърифи ва таснифини халқаро стандартлар асосида такомиллаштириш борасида олиб борилган тадқиқотлар бўйича қуйидаги хулосалар қилинди:

1. Пул маблағлари ҳисобидаги долзарб масалалар қайд этиб ўтилди. Улар жумласига пул маблағларини ва эквивалентларини тан олиш, унинг таркибини белгилаш, идентификациялаш масаласи, хорижий манбаларда

келтирилган чек, пул ордерлари, банк драфтлари ёки банк овердрафтлари тушунчаларини жорий қилиш, кичик касса ва пул маблағларини назорат қилиш амалиётини халқаро стандартларга мувофиқлаштириш масалалари киритилди;

2. Хорижий ва маҳаллий олимларнинг бухгалтерия ҳисобининг объекти сифатида пул маблағларига берилган таърифлар асосида пул маблағларининг такомиллашган таърифи ишлаб чиқилди. Унга мувофиқ, пул маблағлари деганда, молиявий актив ҳисобланган ўта тез ликвидли жорий актив бўлиб, харид қилинган товарлар (маҳсулотлар, иш ва хизматлар) ва бошқа мажбуриятлар учун ҳеч қандай тўсиқларсиз тўлов воситасини бажарувчи нақд ва ва талаб қилиб олинган депозит счётлар, шунингдек банкнинг ҳисоб-китоб, валюта ва бошқа счётларидаги пуллар ҳамда депозитсиз инструментлар, жумладан чеклар ва пул ордерларига айтилади. Ушбу таърифда пул маблағларини молиявий актив эканлиги ва унинг таркиби белгиланганлиги эътиборга лойиқдир.

3. Пул маблағларининг таркибидаги элементларига чеклар; пластик карточкалардаги маблағлар; банк драфтлари; пул ордерлари; депозит сертификатларини киритиш ҳамда операцион касса (савдо дўконлари ва бошқа объектлардаги касса) тушунчасини кенгайтириш тавсия этилди.

Ушбу таклифларнинг амалиётга жорий этилиши пул маблағлари ҳисобини халқаро стандартларга мувофиқлаштиришга хизмат қилади.

Адабиётлар/Literatura/Reference:

1. Пул-кредит сиёсатининг 2022 йил ва 2023-2024 йиллар даврига мўлжалланган асосий йўналишлари https://cbu.uz/upload/medialibrary/12a/Pul_kredit-siyosatining-2022_2024-yillar-uchun-asosiy-ynalishlari_Publikatsiya-uchun.pdf

2. Ш.М.Мирзиёев. Ҳар бир корхонанинг барқарорлиги аниқ ҳисоб-китобга боғлиқ, раҳбарлар фаолияти шунга қараб баҳоланади. 2018 йил 17 апрель. <http://xs.uz/uzkr/post/shavkat-mirziyoev-har-bir-korkhonaningbarqarorligi-aniq-hisob-kitobga-bogliq-rahbarlar-faoliyati-shunga-qarab-baholanadi>

3. <https://staff.tiame.uz/storage/users/36/presentations/bgfTWLT0lvhBWdQxds0JWEaymxS9FWbgFX03uR43.pdf>

4. Б.Нидлз. (2003) Принципы бухгалтерского учета. –М.: Финансы и статистика, -496 с.134-б.

5. Libby, Robert. (1996) Financial accounting /Robert Libby, Patricia A. Libby, Daniel G. Short. Irwin, Printed in USA, 752 p., 320-б.

6. Hermanson, Roger H. (1995) Accounting: a business perspective /Roger H. Hermanson, James Don Edwards, Michael W. Maher. 6th ed., Irwin, Printed in the USA, 926 p., 302-б.

7. Larson, Kermit D. (1995) Financial Accounting /Kermit D. Larson, Paul B. W. Miller. 6th ed. Irwin, 686 p. 223-б.
8. Уразов К.Б, Пўлатов М.Э. (2020) Бухгалтерия ҳисоби. Дарслик.-Т.: Инновацион ривожланиш нашриёт матбаа уйи”, 558 бет. 74-бет.
9. Urazov K. B. (2004) Buxgalteriya hisobi va audit: Oliy o’quv yurtlari uchun.–Т.: «O’qituvchi», –448 б., 51-б.
10. Бобожонов О., Жуманиёзов К. (2002) Молиявий ҳисоб. Т., “Молия”, 672 б., 39-б.
11. С. Саидов. (2014) Бозор иқтисодиёти шароитида пул маблағлари ҳисоби ва таҳлилининг назарий асослари //“Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журнали. № 6, ноябрь-декабрь, https://iqtisodiyot.tsue.uz/sites/default/files/maqolalar/25_S_Saidov.pdf 2-б.
12. К.Уразов, Н.Самаров. (2024) Пул маблағлари ҳаракати тўғрисида ҳисоботнинг ахборот беришдаги чекловлари ва уларни барараф этиш йўллари //Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil, [marthttps://e-itt.uz/index.php/eitt/article/view/1029/967](https://e-itt.uz/index.php/eitt/article/view/1029/967)
13. Магомедов Р.Ф. и др. (2019) Учет денежных средств. //Ж. Экономика и социум. №5 (60). <https://cyberleninka.ru/article/n/uchet-denezhnyh-sredstv-2/viewer>
14. Н.А.Галеева Н.А. (2023) Совершенствование бухгалтерского учета денежных средств на предприятии ОАО «Уссурийский». // Ж.Бухгалтерский, управленческий учет и аудит» //https://cyberleninka.ru/article/n/sovershenstvovanie-buhgalterskogo-ucheta-dvizheniya-denezhnyh-sredstv-na-predpriyatii-oao-molochnyy-zavod-ussuriyskiy/viewer
15. Е.Ю.Омельчинко, Н.А, Борисова. (2017) Современный учет денежных средств и контроль их движения //Журнал экономических исследований том 3 № 4 .
16. О.А.Воликов, Н.Ю.Помыткина. (2020) Организация бухгалтерского учета денежных средств в бюджетных учреждениях //Karelian Scientific Journal. Т.9 №1 (30) <https://cyberleninka.ru/article/n/organizatsiya-buhgalterskogo-ucheta-denezhnyh-sredstv-v-byudzhethnyh-uchrezhdeniyah/viewer>
17. Т.Н.Кокина. (2009) Учет денежных средств и анализ их использования в коммерческих организациях. Автореферат на соиск. уч степени к.э.н. . Москва-9-б. /<https://core.ac.uk/download/pdf/197386665.pdf>/
18. Б.Боронов. (2020) Корхоналар молиявий активлари ҳисобини такомиллаштириш. PhD диссертацияси. Тошкент, 42-б.
19. Финансовый учет 1. (2005) http://www.femida-audit.com/docs/FA1_Supplement_ru.pdf. 30-б.